

SMJERNICE ZA PRIMJENU INKLUZIVNIH PRAKSI U NASTAVI

Stavovi i mišljenja su odgovornost autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove ili mišljenja UNICEF-a.

SADRŽAJ

Uvod i pozadina smjernica	7
Kome su namijenjene Smjernice?	8
Kakva je podrška osigurana za provođenje Smjernica?	9
Uvodne napomene i osnovne premise inkluzivnog obrazovanja	10
Inkluzivna škola	14
Ključni pojmovi u primjeni indeksa inkluzivnosti	15
Okvir za procjenu – dimenzije i oblasti Indeksa inkluzivnosti	16
Nastavnik/ca u inkluzivnoj školi – Profil inkluzivnog nastavnika/ce	17
1. Poštivanje različitosti svih učenika	18
1.1. Razumijevanje inkluzivnog obrazovanja	18
1.2. Nastavnikovo viđenje različitosti među učenicima	19
INDIKATORI:	19
2. Podržavanje svih učenika	21
2.1. Promocija akademskog, praktičnog, socijalnog i emocionalnog učenja svih učenika	21
2.2. Efektivne strategije podučavanja u heterogenim odjeljenjima	21
INDIKATORI:	23

3. Rad sa drugima	24
3.1. Rad sa roditeljima i porodicom	24
3.2. Rad sa drugim obrazovnim profesionalcima	24
INDIKATORI :	25
4. Lično/osobno stručno usavršavanje.....	26
4.1. Nastavnici kao reflesivni praktičari	26
4.2. Inicijalno obrazovanje nastavnika kao temelja za kontinuirani profesionalni razvoj i učenje	26
INDIKATORI:	27
Umrežavanje u zajednici- Referalni mehanizam	28
Prilozi	29
Index za inkluziju – Okvir za procjenu škole: dimenzije i oblasti	30
“Ciklus aktivnosti” ili “Ciklus rješavanja problema”	32
Rijeka života	33
Obrazac za uspostavu referala	34
Primjeri procjena i samoprocjena koji se koriste u školama	37
Literatura	48

UVOD I POZADINA SMJERNICA

U cilju boljeg razumijevanja uloge nastavnika u inkluzivnom odgoju i obrazovanju i potrebe za stvaranjem okruženja u kojem se nastavnik stručno usavršava, saraduje s drugima te razumije potrebe svakog učenika, Udruženje „DUGA“ je, uz učešće i podršku direktorica „pilot škola“ u Mostaru i Prijedoru (IV osnovne škole, Osnovne škole „Ivana Gundulića“ iz Mostara i Osnovne škole „Branko Ćopić“ iz Prijedora) gospođa Seade Kuštrić, Marije Jurčić i Sanje Munjiza, priredilo Smjernice za primjenu inkluzivnih praksi u nastavi. Smjernice imaju didaktički oblikovan te operacionaliziran sadržaj, sa pedagoškom funkcijom. Uređene su, organizirane te prilagođene formalno i suštinski za upotrebu u “pilot školama”. Stvaraju situaciju za učenje i učešće, te će motivirati nastavnike za lični profesionalni razvoj, jer su teorijsko-praktično koncipirane i pobudit će autonomiju nastavnika u zajedničkoj inkluziji.

Prevazišle su klasični pristup filozofije inkluzije te pokazuju put kako biti što uspješniji inkluzivni nastavnik kroz strukturiranje nadogradnje u učenju.

Radi se o dokumentu koji omogućava bolje razumijevanje koncepta obrazovanja zasnovanog na ljudskim pravima, pojašnjavajući ulogu “inkluzivnog nastavnika” u inkluzivnoj školi i društvu kako bi učionice i škole bile mjesta kvalitetnih usluga za djecu te promovirale osnovne životne vrijednosti. Cilj Smjernica je dati osnovne uputstva za razvoj stavova, vještina i znanja.

Smjernice su predstavljene kroz Profil inkluzivnog nastavnika i module koje je UNICEF BIH predstavio pilot-školama čiji predstavnici su imali priliku pohađati programe obuke te dobiti nova znanja u oblasti inkluzivnog obrazovanja, ličnog usavršavanja nastavnika, poštivanja različitosti učenika i podržavanja svih učesnika kroz teoretska predavanja i radionice.

Smjernice se naslanjaju na druge instrumente (Indeks inkluzivnosti, ISSA standardi i drugi) koji procjenjuju spremnost škole i školskog osoblja na razumijevanje i prihvatanje svakog djeteta u kontekstu obrazovne i socijalne inkluzije. Kroz skup dobrih praksi, metodologija i strategija koje nastavnik može koristiti u procesu učenja i podučavanja, osiguravajući okruženje koje potiče različitosti, individualizirano učenje, saradnju i rad sa drugima te profesionalno usavršavanje, promovira se nastavnička profesija i obaveza obrazovnih vlasti na poštivanje dječijih prava te uspostavljanje principa multisektorskog pristupa koji će doprinijeti unapređenju društva u cjelini.

KOME SU NAMIJENJENE SMJERNICE?

Vjerujemo da će ovaj dokument dati osnovne pokazatelje nastavnicima u razvijanju kvalitetne nastavničke prakse te doprinijeti uspješnom razvijanju odnosa s djecom i kolegama, građenju partnerstva s porodicom i osobnom i profesionalnom usavršavanju. Uspostava smjernica, kao poveznice i okvira za osiguranje kvalitetne inkluzivne prakse u najboljem je interesu djece, nastavnika, roditelja i svih aktera obrazovanja uopće, kako bi se osiguralo provođenje pedagoških praksi koje podižu kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa.

Smjernice predstavljaju osnovu za razvoj obrazovnih dokumenata, kako bi se prevazišli različiti koncepti razumijevanja inkluzivnog odgoja i obrazovanja u BiH, te daje usmjerenje obrazovnim vlastima za ispunjavanje zadaće na koje su se obavezale potpisivanjem Konvencije o pravima djeteta i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, s posebnim naglaskom na član 24. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji determinira Pravo na inkluzivno obrazovanje, kako bi se minimizirale prepreke za uključivanje djece s teškoćama u razvoju i drugih osjetljivih grupa djece u redovan sistem odgoja i obrazovanja na svim nivoima.

KAKVA JE PODRŠKA OSIGURANA ZA PROVOĐENJE SMJERNICA?

Nastavnik ima priliku za dodatno razumijevanje Smjernica i koncepta “Profil inkluzivnog nastavnika” koji je izradila Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje kroz primjenu **Modula za obuku predavača iz oblasti inkluzivnog obrazovanja** koje su pohađali predstavnici “pilot-škola”. Moduli kroz primjere i aktivnosti obrađuju svako područje kompetencije nastavnika (poštivanje različitosti učenika, podržavanje svih učenika, lično/osobno stručno usavršavanje, rad sa drugima) nudeći opće principe organizacije i modele koje nastavnici mogu koristiti kao alate u svom radu: ciklus djelovanja ili ciklus rješavanja problema, model aktivnosti, koncept učešća i dr. Predstavnici “Školskih timova za inkluziju” koji su pohađali obuku su dodatni resurs nastavnicima u razumijevanju modula i koncepta “Profil inkluzivnog nastavnika”.

Priručnik **“Kvalitetne inkluzivne prakse”** koji je priredilo Udruženje “DUGA” u okviru zajedničkog projekta UNICEF-a BiH i nadležnih ministarstava obrazovanja/prosvjete, obogaćen primjerima iz prakse i naučno zasnovanim metodologijama u podučavanju, razvoju socijalne inkluzije i partnerstva s porodicom, povezuje module i Smjernice sa stvarnim situacijama u školskom okruženju. Praktični rad i primjeri iz prakse produbljavaju razumijevanje i učenje modula cijeneći različita iskustva i omogućavajući individualno učenje.

UVODNE NAPOMENE I OSNOVNE PREMISE INKLUZIVNOG OBRAZOVANJA

Inkluzija je filozofija koja je najdirektnije povezana s modelom ljudskih prava kojim se prepoznaje da svaka osoba ima pravo na dostojanstven život u okruženju koje omogućava svakom djetetu učešće u životu zajednice bez obzira na karakteristike. S tim u vezi, inkluzivni odgoj i obrazovanje podrazumijeva otvorenost odgojno-obrazovne ustanove za svako dijete, bez obzira na njihove različitosti, te prilagodbu sistema potrebama svakog djeteta, prihvatanje različitosti među djecom kao resursa kako bi postali dio zajednice koja uči.

Inkluzivni odgoj i obrazovanje je važna pedagoška i društvena tema i sastavni je dio svih savremenih obrazovnih politika svijeta te podrazumijeva neprekidan proces, promjene i učenje i učešće svakog djeteta u životu zajednice. Inkluzivni odgoj i obrazovanje stavlja naglasak na razvoj pozitivnih uvjerenja, eliminaciju stereotipa i predrasuda, korištenje različite strategija podučavanja i razumijevanja djeteta u okruženju u kojem vršnjaci imaju ključnu socijalizacijsku ulogu.

Uloga nastavnika u kreiranju okruženja za učenje, diferencijaciji aktivnosti za svako dijete i isprobavanju novih načina rada u podršci učenja za svako dijete je od presudnog značaja.

Uvjerenje da svako dijete ima pravo na kvalitetno obrazovanje kojim će se poštovati i promovirati njegovo dostojanstvo i optimalni razvoj suština je pristupa obrazovanju koji je zasnovan na ljudskim pravima. Kvalitetno obrazovanje je pravo svakog djeteta.

Konvencija o pravima djeteta i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom jasno naglašavaju obavezu država za pružanje garancija za ostvarivanje dječijih prava te potcrtavaju značaj holističke podrške razvoju potencijala svakog djeteta i razumijevanju dječijih potreba. Kvalitetno obrazovanje može se postići samo ako svako pojedino dijete, uključujući i one najmarginaliziranije i najisključenije, pohađa školu i dobija inkluzivno kvalitetno obrazovanje koje mu pruža znanja neophodna za život.

Uprkos značajnim naporima i inicijativama koje su ostvarene u području Obrazovanja za sve, razlike u razumijevanju koncepta inkluzivnog obrazovanja te razvoju mehanizama za implementaciju zakonom preuzetih obaveza su značajno različite na prostorima BiH. Sve ukazuje na činjenicu da je uloga nastavnika u inkluzivnom procesu ključna, pri čemu se edukacija nastavnika pokazuje kao glavni prioritet.

Konvencija o pravima djeteta, kao dokument iz oblasti ljudskih prava, garantira pravo djeteta na obrazovanje. Kada je u pitanju obrazovanje djece s teškoćama u razvoju dodatne, garancije osigurava Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, gdje **prema članu 24. stav 1, države potpisnice moraju osigurati ostvarivanje prava osoba s invaliditetom na obrazovanje kroz inkluzivni obrazovni sistem na svim nivoima, uključujući predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje, stručno osposobljavanje i cjeloživotno učenje, vannastavne i društvene aktivnosti, za sve učenike, uključujući i osobe s invaliditetom, bez diskriminacije i pod jednakim uvjetima s drugima.**

Pravo na inkluzivno obrazovanje obuhvata transformaciju u kulturi, politici i praksi u svim formalnim i neformalnim obrazovnim okruženjima kako bi se prilagodili različitim zahtjevima i identitetima pojedinih učenika, zajedno s opredjeljenjem za uklanjanjem

prepreka koje ometaju tu mogućnost. To uključuje jačanje kapaciteta obrazovnog sistema kako bi se doseglo do svih učenika. Pravo na inkluzivno obrazovanje se fokusira na puno i djelotvorno učešće, pristupačnost, pohađanje nastave i postignuće svih učenika, posebno onih koji su, iz različitih razloga, isključeni ili su u opasnosti da budu marginalizirani. Inkluzija obuhvata pristup i napredak u visoko kvalitetnom formalnom i neformalnom obrazovanju bez diskriminacije. Inkluzivno obrazovanje nastoji osposobiti zajednice, sisteme i strukture za borbu protiv diskriminacije, uključujući i borbu protiv štetnih stereotipa, priznaje različitost, promovira učešće i prevladava prepreke za učenje i učešće za sve, fokusirajući se na dobrobit i uspjeh učenika s invaliditetom. Zahtijeva se temeljna transformacija obrazovnih sistema kroz zakonodavstvo, politike i mehanizme za finansiranje, administraciju, dizajniranje, provođenje i monitoring obrazovanja.

Osnovne karakteristike inkluzivnog obrazovanja su:

a Pristup cjelovitom sistemu: Ministarstva obrazovanja moraju osigurati da su svi resursi uloženi u za unapređenje inkluzivnog obrazovanja i za uvođenje i izgradnju potrebnih promjena u institucionalnim kulturama, politikama i praksama.

b Cjelovito okruženje obrazovanja: Posvećeni menadžment obrazovnih institucija je neophodan kako bi se uvele i izgradile kulture, politike i prakse kojim se postiže inkluzivno obrazovanje na svim nivoima: razredne nastave i odnosa unutar razreda, sastanaka vijeća, nadzora nastavnog osoblja, usluga savjetovanja i medicinske zaštite, školskih putovanja, izdvajanja budžetskih sredstava i prilikom susreta sa roditeljima učenika s i bez invaliditeta kada je to izvodivo, lokalne zajednice ili šire javnosti.

c Pristup cjelovitoj osobi: Priznaje se sposobnost svake osobe da uči, a visoka očekivanja se utvrđuju za sve učenike, uključujući i učenike s invaliditetom. Inkluzivno obrazovanje nudi fleksibilne nastavne planove i programe, metode učenja i nastave prilagođene različitim intenzitetima, zahtjevima i stilovima učenja. Ovaj pristup podrazumijeva pružanje podrške, razumna prilagođavanja i ranu intervenciju, tako da su svi u mogućnosti ispuniti svoj potencijal. Pri planiranju nastavnih aktivnosti fokus je na učeničkim kapacitetima i težnjama prije nego na sadržaju. Posvećen je ukidanju segregacije u obrazovnom okruženju, osiguravajući inkluzivno obučavanje u pristupačnim okruženjima za učenje s odgovarajućim podrškama. Obrazovni sistem mora pružiti personalizirani obrazovni odgovor, prije nego što se očekuje od učenika da se uklopi u sistem.

d Podrška nastavnom osoblju: Sve nastavno osoblje i ostali zaposlenici dobivaju obrazovanje i osposobljavanje koje im daje temeljne vrijednosti i sposobnosti da podrže inkluzivno okruženje za učenje, koje uključuje i nastavno osoblje s invaliditetom. Inkluzivna kultura pruža pristupačno i stimulatívno okruženje koje potiče rad kroz saradnju, interakciju i rješavanja problema.

e Poštovanje i vrednovanje različitosti: Svi članovi učeničke zajednice su jednako prihvaćeni, uz poštovanje različitosti na osnovu, između ostalog, invaliditeta, rase, boje kože, pola, jezika, lingvističke kulture, religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog, etničkog, urođeničkog ili socijalnog porijekla, imovine, rođenja, starosti ili drugog statusa. Svi učenici se moraju slušati i osjećati vrednovanim, poštovanim i uključenim. Postoje djelotvorne mjere za sprečavanje zlostavljanja i nasilništva. Inkluzija primjenjuje individualni pristup učenicima.

f Prijateljsko okruženje prema učenju: Inkluzivna okruženja za učenje moraju stvoriti pristupačno okruženje u kojem se svi osjećaju sigurnim, podržanim, stimuliranim i imaju mogućnost da se izraze, s jakim naglaskom na uključivanje samih učenika u izgradnju pozitivne školske zajednice. Priznaje se vrijednost vršnjačkoj grupi u učenju, izgradnji pozitivnih odnosa, prijateljstva i prihvatanja.

g Djelotvorne tranzicije: Učenici s invaliditetom dobijaju podršku kako bi se osigurala djelotvorna tranzicija od učenja u školi do stručnog i visokog obrazovanja, i konačno do zapošljavanja. Razvijaju se učeničke sposobnosti i povjerenje i učenicima se osigurava razumno prilagođavanje i jednakost u pogledu postupaka ocjenjivanja i ispitivanja kao potvrde njihovih sposobnosti i postignuća na ravnopravnoj osnovi s drugima.

h Uvažavanje partnerstava: Potiču se udruženja učitelja, učenički savezi, OOSI, školska vijeća, udruženja roditelja/nastavnog osoblja i druge školske grupe za podršku, kako formalne tako i neformalne, da povećaju svoje razumijevanje i znanje o invaliditetu. Uključenost roditelja/staratelja i zajednice mora se posmatrati kao vrijednost sa resursima i snagama koje mogu dati značajan doprinos. Odnos između okruženja za učenje i šire društvene zajednice treba biti prepoznat kao put prema inkluzivnim društvima.

i Monitoring: Kao kontinuirani proces, inkluzivno obrazovanje se mora pratiti i evaluirati na redovnoj osnovi kako bi se osiguralo da se segregacija ili integracija ne događa bilo formalno ili neformalno. Monitoring, prema članu 33. Konvencije treba uključiti osobe s invaliditetom, uključujući djecu i osobe koje trebaju intenzivnu podršku, kroz OOSI, kao i roditelje ili staratelje djece s invaliditetom gdje je to prikladno. Indikatori invaliditeta-inkluzije se moraju razviti i koristiti u skladu s Agendom za održivi razvoj 2030.

Slijedi prikaz najvažnijih dokumenata i konvencija koji su istaknuli društvenu, a potom i pedagošku dimenziju obrazovne inkluzije:

- ▶ 1948. godine je usvojena Deklaracija o ljudskim pravima u okviru koje se osigurava pravo na besplatno osnovno obrazovanje za svu djecu
- ▶ 1989. godine usvojena je Konvencija UN-a o pravima djeteta pri kojoj se osigurava pravo na temeljno obrazovanje sve djece bez obzira na različitosti
- ▶ 1990. godine je usvojena Svjetska deklaracija o obrazovanju za sve (Jomtien)
- ▶ 1993. godine u Okviru UN-ovih standardnih pravila promovira se Jednakost prilika za osobe s poteškoćama u razvoju (Pravilo 6). Temeljni cilj navedenog dokumenta je jednakost obrazovnih šansi sve djece i mladih sa značenjem njihove uključenosti u sustav redovnog školovanja
- ▶ 1994. godine održana je Izjava u Salamanci i Okvir za akciju u kojoj se donosi odluka o uključivanju sve djece u obrazovni sustav. Promovira se pravo svakog djeteta da, bez obzira na njegovo fizičko, intelektualno, emocionalno, socijalno, jezično ili drugo stanje, bude uključeno u redovne škole
- ▶ 2000. godine na Svjetskom obrazovnom forumu (EFA ciljevi, Dakar) realiziran je Okvir za akciju u kojem je naglasak na tome da sva djeca imaju pristup na potpuno besplatno i obvezno obrazovanje pri čemu se navedeni cilj planira realizirati do 2015. godine; fokus je na populaciji djece i mladih koji su socijalno obespravljeni i marginalizirani
- ▶ 2001. godine prihvaćena je studija O pravu na obrazovanje za osobe s invaliditetom: prema inkluziji
- ▶ 2008. godine prihvaćena je UN-ova Konvencija o pravima za osobe s invaliditetom koja promovira društvenu inkluziju kao temelj društvene jednakosti (Guideliness for Inclusion, 2005:14).

Inkluzivno obrazovanje je širok koncept koji obuhvata sve grupe djece. UNICEF-ovo programiranje obrazovanja obuhvata sve grupe djece sa posebnim naglaskom na djecu pod rizikom od isključenosti. Pozitivna strana je to što postoje efektivni načini izgradnje inkluzivnih društava u kojima djeca sa poteškoćama u razvoju mogu uživati svoja prava, uključujući pravo na kvalitetno obrazovanje, jednako kao i njihovi vršnjaci bez poteškoća u razvoju.

Pristup zasnovan na ljudskim pravima

- Pravo na pristup, učešće i postignuće
- Poštovanje individualnih prava i njihovo progresivno ostvarivanje
- Informacije o pristupu obrazovanju zasnovanom na ljudskim pravima

Učenje kao društveni proces

- Učenje je rezultat interakcije sa drugima
- Učenje podrazumijeva učešće u zajednici
- Ljudi najbolje uče od drugih koji imaju slična interesiranja

Kompetencije

- Učenje postaje vidljivo kroz djelovanje
- Razvijanje ključnih kompetencija za život
- Pristup zasnovan na kompetencijama učenika i nastavnika

Situacioni pristup

- Kompetencije su odraz učenja i dolaze do izražaja u različitim situacijama i kontekstima
- Da bi stvorili poticajno okruženje, nastavnici trebaju analizirati situacije učenja i prilagoditi ih potrebama učenika.

Učenje u školama

- Posmatranje škola očima djeteta, stavljanje njihovih interesa na prvo mjesto, osiguravanje učešća i učenja

---

INKLUZIVNA ŠKOLA

Razvijanje inkluzije obuhvata smanjivanje svih pritisaka koji vode isključivanju. To se odnosi na sve one privremene ili dugotrajne pritiske koji stoje na putu potpunog učešća. Inkluzija znači smanjivanje svih prepreka u obrazovanju za sve učenike. Inkluzija počinje priznavanjem razlika među učenicima. Izgradnja inkluzivnih pristupa u nastavi i učenju poštuje takve razlike i zasniva se na njima. Da bismo uključili bilo koje dijete u obrazovanje, moramo imati u vidu kompletnu ličnost.

Inkluzija znači da škole pružaju podršku i budu poticajne i za zaposlene i za učenike. **Smjernice se naslanjaju na Indeks za inkluziju kao instrument podrške inkluzivnom razvoju škole.** Inkluzija je proces stalnog porasta učenja i učešća svih učenika, ideal kojem škole trebaju težiti. Inkluzivna škola se trajno razvija i ide naprijed.

Svako ima svoje viđenje jedne tako složene ideje kao što je inkluzija. Indeks za inkluziju uzima u obzir socijalni model. Prema socijalnom modelu, prepreke za uključivanje učenika mogu postojati u prirodi ambijenta ili proizilaziti iz međusobnog odnosa učenika i njihovog okruženja: ljudi, školske politike, institucija, kulture, socijalnih i ekonomskih uvjeta koji utječu na njihov život.

U indeksu inkluzivnosti navedeni su ključni pojmovi koji označavaju suštinu razmišljanja o inkluzivnom razvoju.

KLJUČNI POJMOVI U PRIMJENI INDEKSA INKLUZIVNOSTI

1

INKLUZIJA - Pozitivna promjena koja se odvija u stalnom procesu porasta učenja i učešća svih učenika. Počinje priznavanjem razlika među učenicima, a ta raznolikost postaje resurs za podršku. Inkluzivna škola pruža podršku i podsticajna je za učenike, zaposlene, roditelje/staratelje i članove zajednice.

2

RESURSI PODRŠKE UČENJU I UČEŠĆU SVAKOG UČENIKA- Resursi nisu samo novac, mogu se naći u učenicima, roditeljima/starateljima, nastavnicima, zajednici, promjeni školske kulture, politike i prakse. Za prevazilaženje neophodno je pokretanje svih postojećih resursa u školi i zajednici

3

PODRŠKA RAZLIČITOSTIMA - To su sve aktivnosti koje povećavaju sposobnosti škole da odgovori na različitost među učenicima. To je dio cjelokupnog nastavnog procesa i uključeno je kompletno osoblje, učenici, roditelj/staratelj i lokalna zajednica

4

SOCIJALNI MODEL - Prepreke za uključivanje učenika mogu postojati u prirodu ambijenta ili proizilaziti iz međusobnog odnosa učenika i njihovog okruženja: ljudi, školske politike, institucija, kulture, socijalnih i ekonomskih uslova koji utiču na njihov život

5

FAZE KORIŠTENJA - Primjena indeksa inkluzivnosti prolazi kroz pet faza: 1) Početak rada s indeksom, 2) Procjena postojećeg stanja u školi, 3) Kreiranje inkluzivnog školskog razvojnog plana, 4) Sprovođenje prioriteta i 5) Praćenje i procjena rada s indexom.

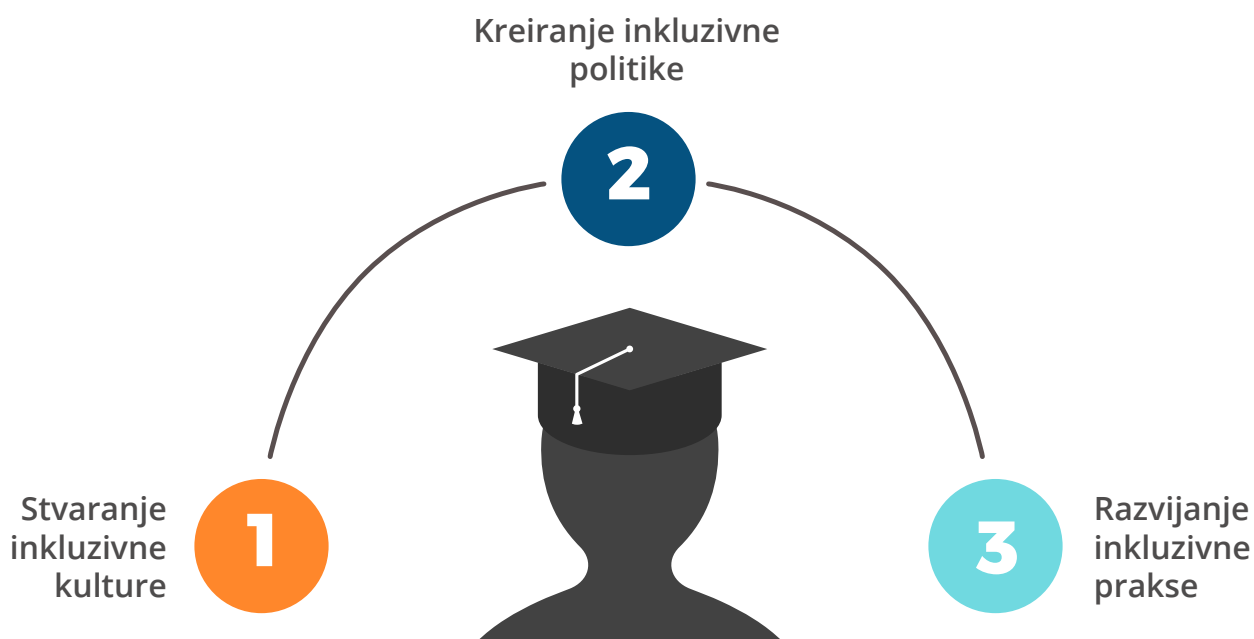
U cilju praktične primjene Indeksa inkluzivnosti u školama pojašnjavanje ključnih pojmova omogućava jasniji uvid u odrednice filozofije inkluzivnosti.

OKVIR ZA PROCJENU – DIMENZIJE I OBLASTI INDEKSA INKLUZIVNOSTI

Inkluzija i isključivanje izučavaju se preko tri međusobno povezane dimenzije unapređenja škole: stvaranje inkluzivne kulture, kreiranje inkluzivne politike i razvijanje inkluzivne prakse. Ove dimenzije su izabrane da usmjeravaju razmišljanje o promjeni škole. Iskustva s Indeksom ukazuju da to da se one smatraju važnim elementom za pravljenje planova razvoja škole.

Unutar svake dimenzije definirane su po dvije oblasti koje ih dodatno određuju.

Inkluzivna kultura sadrži: Izgradnju zajednice (Oblast A.1) i Uspostavljanje inkluzivnih vrijednosti (Oblast A.2).

Inkluzivna politika sadrži: Stvaranje škole za sve (Oblast B.1) i Organiziranje podrške različitostima (Oblast B.2).

Inkluzivna kultura sadrži: Organiziranje učenja (Oblast C.1) i Mobilizacija resursa (Oblast C.2)¹

Dimenzije i oblasti zajedno čine okvir za procjenu potreban za pravljenje školskog razvojnog plana i mogu se koristiti kao zasebne stavke u tom planu. Uz ovakav okvir škole, škole mogu pratiti svoj razvoj u svakoj od spomenutih oblasti.

---

1 Pogledati Prilog 1.

NASTAVNIK/CA U INKLUZIVNOJ ŠKOLI – PROFIL INKLUZIVNOG NASTAVNIKA/CE²

Obaveza i uloga nastavnika/ca je da podrži razvoj punih potencijala svakog učenika, polazeći od njegovog/njenog razvojnog nivoa, sposobnosti i potreba te uzimajući u obzir ciljeve i ishode učenja i poučavanja. Samostalno i s drugim nastavnicima/ama i stručnjacima planira i priprema aktivnosti učenja i poučavanja, te odabire i primjenjuje metode i strategije koje potiču aktivno uključivanje učenika, primjenu znanja, učenje putem istraživanja i rješavanja problema uz korištenje raznovolikih izvora znanja i nastavnih sredstava. Nastavnik kreira sigurno, inkluzivno i stimulativno okruženje, potičući kooperativno učenje, uzajamnu potporu i uvažavanje različitosti. Kontinuirano prati i procjenjuje napredak učenika i svoj rad i planiranje temelji na dobrom poznavanju njihova razvoja. Pomaže učenicima usvojiti univerzalne vrijednosti i osigurava prilike za razvoj ključnih kompetencija.

Da bi postali nosioci inkluzivnog obrazovanja, nastavnici moraju biti spremni da razvijaju ne samo svoje znanje nego i vještine i stavove. Korištenjem **profila inkluzivnog nastavnika** koji je izradila Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje pokušavaju se ilustrirati i istaći neophodne kompetencije. Predstavljena su četiri područja: lično stručno usavršavanje, poštovanje različitosti učenika, podržavanje svih učenika i rad sa drugima. Svako od četiri područja možemo posmatrati kao prioritet razvoja inkluzivnog nastavnika.

Za svaki od četiri prioriteta razvoja inkluzivnog nastavnika definirani su razvojni ciljevi koje treba postići u okviru tog područja. Pravilno definirani ciljevi odgovaraju na pitanja:

Koje promjene i unapređenja se žele postići?
Koji su očekivani ishodi tih promjena?
Kako će te promjene utjecati na razvoj škole u cjelini?

Generalno, postavljeni ciljevi trebaju podići kvalitet učenja i podučavanje, unaprijediti znanja učenika i standarde koje učenici i nastavnici trebaju postići u školi koja promovira kvalitetno inkluzivno obrazovanje za svako dijete.

Četiri osnovne vrijednosti učenja i podučavanja su identificirane kao osnova za rad nastavnika u inkluzivnom obrazovanju.

Četiri osnovne vrijednosti učenja i podučavanja su identificirane kao osnova za rad nastavnika u inkluzivnom obrazovanju. To su:

Poštivanje različitosti svih učenika – različitosti među učenicima su vrednovane kao resursi i podrška u obrazovanju

Podržavanje svih učenika – nastavnici imaju visoka očekivanja kada su u pitanju postignuća svih učenika

Rad sa drugima – saradnja i timski rad su osnovni pristupi za sve nastavnike

Lično/osobno stručno usavršavanje – podučavanje je aktivnost učenja i nastavnici imaju odgovornost za svoje cjeloživotno učenje.

---

2 Preuzeto od: European Agency for Development in Special Needs Education (2012), Teacher education for inclusion Profile of Inclusive Teachers, Brussels.

Područja kompetencija obuhvataju tri elementa: stavove, znanja i vještine. Određeni stavovi i vjerovanja zahtijevaju određena znanja ili nivo razumijevanja i vještina kako bi se to znanje realiziralo u praksi.

1 Poštivanje različitosti svih učenika - različitosti među učenicima su vrednovani kao resursi i podrška u obrazovanju.

Područje kompetentnosti u okviru ove osnovne vrijednosti se odnosi na:

- Razumijevanje inkluzivnog obrazovanja
- Nastavnikovo viđenje različitosti među učenicima.

1.1. Razumijevanje inkluzivnog obrazovanja

Stavovi i vjerovanja u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- Obrazovanje bazirano na vjerovanju u jednakost, ljudska prava i demokraciju za sve učenike
- Inkluzivno obrazovanje kao dio društvene reforme i o njemu se ne pregovara
- Inkluzivno obrazovanje i kvalitetno obrazovanje su neodvojiva cjelina
- Pristup obrazovanju koji sam po sebi nije dovoljan; učešće znači da su svi učenici angažirani u aktivnosti učenja koje za njih ima smisla.

Osnovna znanja i razumijevanje u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- ▶ Teoretske i praktične koncepte i principe inkluzivnog obrazovanja u lokalnom i globalnom kontekstu
- ▶ Širi sistem kultura i politika obrazovnih institucija na svim nivoima koje utječu na inkluzivno obrazovanje. Da nastavnici razumiju i prepoznaju moguće snage i slabosti sistema u kojem rade
- ▶ Inkluzivni obrazovni pristup za sve učenike, ne samo one koji imaju posebne potrebe ili su u riziku od isključivanja iz obrazovnog sistema
- ▶ Jezik inkluzije i različitosti i implikacije pri korištenju različite terminologije pri opisivanju teškoća ili kategoriziranju učenika.

Osnovne vještine i sposobnosti koje je potrebno razviti u ovom području kompetencije uključuju:

- ▶ Kritičko promišljanje o vlastitim uvjerenjima i stavovima i utjecaju koji to može imati na praksu
- ▶ Etično postupanje i poštivanje povjerljivosti
- ▶ Sposobnost razumijevanje obrazovne historije kako bi se razumjela trenutna situacija i kontekst
- ▶ Empatičnost prema različitim potrebama učenika
- ▶ Vještine upravljanja koje pripremaju nastavnika da se nosi sa izazovnim ne-inkluzivnim stavovima i spremnost na rad u segregiranim uvjetima
- ▶ Pokazivanje poštovanja u socijalnim odnosima i korištenje odgovarajućeg jezika sa svim učenicima i akterima u obrazovanju.

1.2. Nastavnikovo viđenje različitosti među učenicima

Stavovi i uvjerenja u okviru ovog područja kompetencije uključuju:

- Da je normalno biti drugačiji
- Da se različitost treba poštovati, vrednovati i razumjeti kao resurs koji stvara prilike za učenje i doprinosi razvoju školskih vrijednosti, lokalnih zajednica i društava
- Vrednovanje mišljenja svih učenika
- Nastavnika kao ključnu osobu za razvoj samopoštovanja kod učenika i samim tim njihovih sposobnosti za učenje
- Da kategorizacija i stigmatizacija učenika mogu imati negativan utjecaj na mogućnosti učenja.

Osnovna znanja i razumijevanje u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- ▶ Učenike kao resurse koji pomažu u facilitiranju teme o različitosti za njih same i za njihove vršnjake
- ▶ Učenike koji uče na različite načine a to se koristi kako bi se podržalo njihovo osobno učenje i učenje njihovih vršnjaka
- ▶ Osnovne informacije o različitosti učenika (kao rezultat potreba za podrškom, kulturno, jezično ili socio-ekonomsko okruženje)
- ▶ Školu kao zajednicu i društveno okruženje koje utječe na učenikovo samopoštovanje i potencijal za učenje
- ▶ Promjene u školskoj i razrednoj populaciji koja se kontinuirano mijenja jer se na različitost ne može gledati kao na statičan koncept.

Osnovne vještine i sposobnosti koje je potrebno razviti u okviru ovog područja kompetencije uključuju:

- ▶ Učiti kako učiti o različitosti
- ▶ Identifikaciju najpogodnijih načina kako bi se odgovorilo na različitost u svim situacijama
- ▶ Korištenje različitosti u pristupima i stilovima učenja kao resursa za podučavanje
- ▶ Doprinos u stvaranju škola kao zajednica učenja koje poštuju, ohrabruju i proslavljaju postignuća svih učenika.

INDIKATORI:

Nastavnik poštuje različitosti učenika tako što:

1. koristi vizualne, taktilne, kinestetičke materijale i aktivnosti kako bi zadovoljio različite potrebe svojih učenika
2. koristi opće prihvaćena pravila i procedure kako bi upravljao odjeljenjem i procesom učenja
3. koristi različite taktike i strategije u procesu učenja i podučavanja

4. uključuje učenike s invaliditetom koristeći strategije i taktike koje podržavaju različite stilove i nivoe učenja
5. primjenjuje razne strategije poučavanja kako bi ih prilagodio različitim stilovima učenja, temperamentu i osobnosti svakog djeteta
6. kreira i implementira aktivnosti saradničkog učenja kako bi djeci omogućio postizanje više nivoa razumijevanja, razvoj interpersonalnih vještina i saradničkih odnosa s vršnjacima, kao i jačanje sposobnosti za samostalno učenje
7. koristi različite razvojno-primjerene aktivnosti, materijale i iskustva kako bi djecu uključio u aktivno, smisleno učenje i postizanje odgojno-obrazovnih ciljeva
8. koristi i stvara prilike za neformalno učenje
9. radi prilagođavanja u okruženju i aktivnostima učenja kako bi djeca različitih sposobnosti, odgojno-obrazovnih potreba i socijalnog porijekla mogla učestvovati u većini aktivnosti
10. kreira stimulirajuće okruženja primjenjujući očigledna nastavna sredstva i pomagala povezujući nove nastavne sadržaje sa usvojenim znanjima i vještinama učenika.
11. vrši procjenu i praćenje napretka djece u usvajanju predviđenih nastavnih sadržaja kako bi planirao i strukturirao individualnu i grupnu podršku u učenju.

2 Podržavanje svih učenika – nastavnici imaju visoka očekivanja u vezi sa postignućem svih učenika

Područja kompetencija u okviru osnovne vrijednosti odnosi se na:

- Promociju akademskog, praktičnog, socijalnog i emocionalnog učenja svih učenika
- Efektivne strategije podučavanja u heterogenim odjeljenjima.

2.1. Promocija akademskog, praktičnog, socijalnog i emocionalnog učenja svih učenika

Stavovi i vjerovanja u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- Učenje kao primarno društvenu aktivnost
- Akademsko, praktično, socijalno i emocionalno učenje kao jednako važno za sve učenike
- Očekivanja nastavnika kao ključnu determinantu učeničkog uspjeha i stoga su visoka očekivanja od svih učenika krucijalna
- Da svi učenici trebaju odlučivati o svom učenju i procesima procjene koji se odnosi na njih
- Roditelje i porodice kao važne resurse za učenikovo učenje
- Razvoj autonomije i samoodređenja koji su važni za sve učenike
- Prepoznavanje i stimuliranje potencijala i kapaciteta svakog učenika.

Osnovna znanja u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- ▶ Razumijevanje vrijednosti saradnje s roditeljima i porodicama
- ▶ Tipične i atipične obrasce i puteve razvoja djeteta u odnosu na razvoj socijalnih vještina i vještina komunikacije
- ▶ Različite modele učenja i pristupa učenju.

Osnovne vještine koje je potrebno razviti u ovom području kompetencija uključuju:

- ▶ Efektivnog verbalnog i neverbalnog komunikatora koji može odgovoriti na različite komunikacijske potrebe učenika, roditelja i drugih profesionalaca
  - ▶ Podržavanje razvoja učenikovih komunikacijskih vještina i sposobnosti
  - ▶ Procjenjivanje i razvoj "učenja za učenja vještina" kod učenika
  - ▶ Razvijanje neovisnih i autonomnih učenika
  - ▶ Facilitiranje kooperativnih pristupa u učenju
  - ▶ Modeliranje pozitivnih ponašanja koja podržavaju socijalni razvoj učenika i interakciju
  - ▶ Facilitiranje situacija učenja u kojima učenici mogu "preuzimati rizik" i biti neuspješni u sigurnom okruženju
- Korištenja procjena za pristupe u učenju koji brinu o socijalnom, emocionalnom i akademskom učenju.

2.2. Efektivne strategije podučavanja u heterogenim odjeljenjima

Stavovi i vjerovanja u okviru ovog područja kompetencija ističu da je/su:

- efektivni nastavnici, nastavnici svih učenika
- nastavnici odgovorni za facilitiranje učenja svih učenika u razredu
- učeničke mogućnosti nisu fiksne; svi učenici imaju kapacitet za učenje i razvoj
- učenje je proces i cilj je razvoj "učenja za učenje" za sve učenike, a ne samo fokusiranje

na sadržaj/predmetno znanje

- proces učenja prilagođen svim učenicima – postoji vrlo malo “posebnih strategija”
- u nekim prilikama, teškoće u učenju zahtijevaju odgovore koji podrazumijevaju prilagodbe u kurikulumu i strategijama podučavanja.

Osnovna znanja i razumijevanje u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- ▶ Teorijska znanja o načinima na koju učenici uče i o modelima podučavanja koji podržavaju proces učenja
- ▶ Pozitivna ponašanja i strategije upravljanja razredom
- ▶ Upravljanje fizičkim i socijalnim okruženjem koje podržava učenje
- ▶ Načine za identificiranje i rješavanje različitih prepreka za učenje te razumijevanje njihovog utjecaja na pristupe u podučavanju
- ▶ Razvoj osnovnih vještina - posebno ključnih kompetencija – zajedno sa pristupima nastavi i procjeni
- ▶ Procjenu za odabir metoda učenja koje se fokusiraju na jake strane učenika
- ▶ Diferencijacija kurikuluma, procesa učenja i materijala za učenje kako bi uključili sve učenike i zadovoljili različite potrebe
- ▶ Personalizirane strategije učenja za sve učenika koje podržavaju razvoj autonomije u učenju učenika
- ▶ Razvoj, implementaciju i efektivno praćenje individualnih obrazovnih planova (iop) ili sličnih individualnih programa kada je potrebno.

Osnovne vještine i sposobnosti koje je potrebno razviti u ovom području kompetencije uključuju:

- ▶ Primjenu vještina liderstva u razredu koje uključuje systemske pristupe za pozitivno upravljanje razredom
- ▶ Rad sa individualnim učenicima kao i sa heterogenim grupama
- ▶ Upotrebu kurikuluma kao alata za inkluziju koji podržava pristup učenju
- ▶ Usmjerenje na pitanja raznolikosti u procesima razvoja kurikuluma
- ▶ Diferencirane metode, sadržaje i ishode učenja
- ▶ Rad sa učenicima i njihovim porodicama kako bi se personaliziralo učenje i postavili ciljevi
- ▶ Facilitiranje kooperativnog učenja u kojem učenici pružaju podršku jedni drugima na različite načine – uključujući vršnjačku podršku – u okviru fleksibilnog grupiranja učenika
- ▶ Korištenje različitih metoda podučavanja i pristupa na systemski način
- ▶ Korištenje IT i adaptivnih tehnologija kako bi se podržali fleksibilni pristupi u učenju
- ▶ Korištenje pristupa naučno zasnovanog podučavanja s ciljem postizanja ciljeva učenja, alternativnih puteva za učenja, fleksibilnih instrukcija i korištenja jasnih povratnih informacija učenicima
- ▶ Korištenje formativnog i sumativnog procjenjivanja koje podržava učenje, ne stigmatizira niti vodi ka negativnim posljedicama za učenike
- ▶ Učestvovanje u saradničkom rješavanju problema s učenicima
- ▶ Usmjerenje na verbalne i neverbalne komunikacijske vještine kako bi se olakšalo učenje.

INDIKATORI:

Nastavnik podržava učenike njegujući pozitivne odnose i kulturu škole koja se bazira na prihvatanju svih učenika.

1. Koristi aktivnosti i materijale za učenje koji odražavaju raznolikost koja postoji u njihovoj zajednici, zemlji u kojoj žive i svijetu. Potiče poštivanje i uvažavanje različitosti među ljudima, uključujući razlike prema spolu, rasi, etničkom porijeklu, maternjem jeziku, religiji, socio-ekonomskom statusu, dobi, strukturi porodice, fizičkim i kognitivnim sposobnostim i sl.
2. Jača sposobnosti i vještine djeteta za saradnju, pregovaranje i kritičko mišljenje, pružajući mu prilike za stjecanje iskustava o postojanju različitih gledišta, te davanjem osobnog primjera za uvažavanje različitih mišljenja.
3. Nastavnik razumije pojam invaliditeta i "posebnih potreba" koje invaliditet može prouzrokovati te vodi razgovor u odjeljenju o invaliditetu i šta znači biti dijete/osoba s invaliditetom. Podučava djecu da vide i druge odrednice identiteta djece/osoba sa invaliditetom.
4. Realizira različite aktivnosti i radionice u cilju uspostavljanja pozitivnih odnosa u nastavnim i vannastavnim aktivnostima.
5. Uvažava značaj vršnjačke kulture i stvara prilike za druženje kako bi se svako dijete uključilo u vršnjačku grupu i utječe na eliminiranje svih oblika diskriminacije.
6. Planski radi na kreiranju uvjeta za socijalno uključivanje svakog djeteta, njegujući kulturu u školi/odjeljenju koja se bazira na prihvatanju i razumijevanju svih članova zajednice.
7. Pedagoški rad zasniva na principima demokratičnosti, uvažavanja i tolerancije.

3 Rad sa drugima – saradnja i timski rad su osnovni pristupi za sve nastavnike

Područje kompetentnosti u okviru ove osnovne vrijednosti se odnosi na:

- rad sa roditeljima i porodicom
- rad sa drugim obrazovnim profesionalcima.

3.1. Rad sa roditeljima i porodicom

Stavovi i vjerovanja u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- osvještavanje o dodatnoj vrijednosti rada sa roditeljima i porodicama
- poštovanje kulturnog i društvenog porijekla i mišljenja roditelja i porodica
- razumijevanje da je nastavnik odgovoran za efektivnu komunikaciju i saradnju sa porodicom i roditeljima.

Osnovne vještine i sposobnosti koje je potrebno razviti u ovom području kompetencije uključuju:

- ▶ Efektivno uključivanje porodica u podršku učenja njihovog djeteta
- ▶ Efektivno komuniciranje sa roditeljima i članovima porodice iz različitih kulturnih, etničkih, lingvističkih i socijalnih zajednica.

3.2. Rad sa drugim obrazovnim profesionalcima

Stavovi i vjerovanja u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- Rad nastavnika u timovima što zahtijeva inkluzivno obrazovanje
- Saradnju, partnerstva i timski rad kao dobrodošle i ključne za sve nastavnike
- Zajednički rad koji podržava profesionalno učenje sa drugim profesionalcima.

Osnovna znanja i razumijevanje u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- ▶ Vrijednosti i koristi od saradničkog rada sa drugim nastavnicima i obrazovnim profesionalcima
- ▶ Podržavanje sistema i struktura koje su dostupne za daljnju pomoć i savjete
- ▶ Model zajedničkog rada u kojima nastavnici iz inkluzivnih odjeljenja sarađuju s drugim stručnjacima i individuama iz različitih oblasti
- ▶ Kolaborativne pristupe u podučavanju u kojima se koristi timski rad koji uključuje same učenike, roditelje, vršnjake i drugo nastavno osoblje i osoblje za podršku, kao i članove multidisciplinarnog tima kada je potrebno
- ▶ Jezik / tehnologiju i bazične radne koncepte i perspektive drugih profesionalaca uključenih u obrazovanje
- ▶ Priznavanje i upravljanje odnosima koji postoje između različitih učesnika

Osnovne vještine i sposobnosti koje je potrebno razviti u ovom području kompetencije uključuju:

- ▶ Implementaciju razrednog liderstva i vještine upravljanja koje olakšavaju zajednički efektivan rad
- ▶ Ko-podučavanje i rad u fleksibilnim nastavničkim timovima
- ▶ Kad sa školskom zajednicom i korištenje školskih internih i eksternih resursa
- ▶ Građenje razredne zajednice kao dijela šire školske zajednice

- ▶ Doprinos evaluaciji škole i razvojnim procesima
- ▶ Zajedničko rješavanje problema sa drugim profesionalcima
- ▶ Doprinos građenju partnerstva sa drugim školama, organizacijama u zajednici i drugim obrazovnim organizacijama
- ▶ Korištenje vještina verbalne i neverbalne komunikacije kao bi se olakšao zajednički rad sa profesionalcima.

INDIKATORI :

Nastavnik radi sa drugima

1. Porodice se potiču na učešće u tijelima koje donose odluke i u zagovaračkim aktivnostima.
2. Roditelji / staratelji su uključeni u različite programe obuke, uključujući i programe obuke koji se odnose na obrazovanje.
3. Traži i uvažava ideje, sugestije, primjedbe i mišljenje roditelja / staratelja i šire društvene zajednice o načinima unapređenja rada škole i poziva ih da se uključe u realizaciju planiranog.
4. Na različite načine obavještava roditelje / staratelje o dešavanjima u školi i učionici te omogućuje roditeljima da, prema zajedničkom dogovoru, prisustvuju radu u učionici.
5. Nastavnik/ca prikuplja informacije o interesiranjima, hobijima, kulturi i profesiji članova porodica i potiče ih da na različite načine doprinesu odgojno-obrazovnom procesu.
6. S roditeljima / starateljima i porodicom dijeli odgovornost u procesu donošenja odluka u vezi s odgojem i obrazovanjem njihovog djeteta.
7. Nastavnik/ca ima dobru saradnju sa ostalim uposlenicima u školi koja se zasniva na principima tolerancije, uvažavanja, poštovanja i demokratičnosti.
8. Koristi resurse zajednice i porodičnih kultura kako bi podržala dječiji razvoj i obogatila iskustvo učenja.
9. Nastavnik/ca je ostvario/la dobru saradnja i ima podršku lokalne zajednice.³

4 **Lično/osobno stručno usavršavanje – podučavanje je aktivnost učenja i nastavnici imaju odgovornost za svoje cjeloživotno učenje.**

Područje kompetentnosti u okviru ove osnovne vrijednosti se odnosi na:

- Nastavnici kao reflesivni praktičari

4.1. Nastavnici kao reflesivni praktičari

Stavovi i vjerovanja u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- Podučavanje kao aktivnost rješavanja problema koja zahtijeva kontinuirano i sistemsko planiranje, evaluaciju, refleksiju i modifikaciju rada
- Refleksivnu praksu koja olakšava rad nastavnika kako bi efektivno radio s roditeljima kao i u timovima sa drugim nastavnicima i profesionalcima koji rade u školi i van škole
- Značaj naučno zasnovane prakse koja upravlja radom nastavnika
- Vrednovanje važnosti razvoja osobnog pedagoškog rada.

Osnovna znanja i razumijevanje u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- ▶ Meta-kognitivno osobno učenje za učenje vještina
- ▶ Pojam refleksivnog praktičara i način na koji se može razviti osobna refleksija
- ▶ Metode i strategije za evaluaciju vlastitog rada i postignuća
- ▶ Metode akcionog istraživanja i njihovu relevantnost za rad nastavnika
- ▶ Razvoj osobnih strategija za rješavanje problema.

Osnovne vještine i sposobnosti koje je potrebno razviti u ovom području kompetencije uključuju:

- ▶ Sistemsku evaluaciju vlastitih postignuća
- ▶ Efektivno uključivanje drugih u proces refleksije o učenju i podučavanju
- ▶ Doprinos u razvoju škole kao zajednice koja uči.

4.2. Inicijalno obrazovanje nastavnika kao temelja za kontinuirani profesionalni razvoj i učenje

Stavovi i vjerovanja u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

- Nastavnike koji su odgovorni za svoj kontinuirani profesionalni razvoj
- Inicijalno obrazovanje nastavnika kao prvi korak prema cjeloživotnom profesionalnom razvoju nastavnika
- Podučavanje kao aktivnost učenja: otvorenost za učenje novih vještina i stalno traganje za informacijama i savjetima je prednost a ne slabost
- Nastavnik koji nije stručnjak za sva pitanja iz oblasti inkluzivnog obrazovanja. za početnike je važno da imaju osnovna znanja o inkluzivnom obrazovanju, ali je važno da stalno uče
- Razvoj i promjena koji su konstantni u inkluzivnom obrazovanju i nastavnici trebaju vještine kako bi mogli upravljati i odgovoriti na promjenljive potrebe i zahtjeve tokom svojih karijera.

Osnovna znanja i razumijevanje u okviru ovog područja kompetencija uključuju:

Zakon o obrazovanju i zakonski okvir u kojem rade te njihove odgovornosti i obaveze prema učenicima, njihovim porodicama, kolegama i drugim nastavničkim profesijama u tom zakonskom okviru

Mogućnosti, prilike i puteve za daljnje obrazovanje nastavnika u praksi kako bi razvili znanja i vještine i unaprijedili svoje inkluzivne prakse.

Osnovne vještine i sposobnosti koje je potrebno razviti u ovom području kompetencije uključuju:

Fleksibilnost u strategijama podučavanja koje promoviraju inovativno i osobno usmjereno učenje

Otvorenost i proativan stav prema kolegama i drugim profesionalcima kao izvorima učenja i inspiracije

Doprinos u razvoju škole kao zajednice učenja.

INDIKATORI:

Nastavnik/ca kontinuirano unapređuje svoje kompetencije kako bi postigao/la i održao/la visoku kvalitetu profesije u skladu sa primjenjivim zahtjevima savremenog svijeta.

- 1.** Nastavnik/ca koristi različite prilike za svoj profesionalni i osobni razvoj i time pokazuje da prepoznaje važnost cjeloživotnog učenja.
- 2.** Promišlja, procjenjuje, evaluira i traži povratnu informaciju o kvaliteti vlastite pedagoške prakse i razini profesionalnog znanja, te čini odgovarajuće promjene.
- 3.** Sarađuje s drugima kako bi unaprijedio/la kvalitetu vlastite prakse i profesije u cjelini.
- 4.** Donosi profesionalne odluke koristeći znanje, vještine, te nezavisno i kritičko mišljenje.
- 5.** Uključuje se u aktivnosti u zajednici kako bi promovirala važnost kvalitetnog poučavanja i dostupnost kvalitetnog odgoja i obrazovanja svoj djeci.⁴
- 6.** Poznaje relevantne zakonske i podzakonske akte kojima je reguliran rad u školi i obaveze samih nastavnika.
- 7.** Poznaje i poštuje Konvenciju o pravima djeteta.

---

4 ISSA-ini standardi kvalitetne pedagoške prakse.

Umrežavanje u zajednici- Referalni mehanizam

Referelani mehanizam koji je razvijen u okviru UNICEF-ovog programa Socijalne zaštite i inkluzije podrazumijeva kreiranje pozitivnog okruženja i holističkog pristupa razvoju djece kroz uspostavljanje i unapređenje interdisciplinarnog i multisektorskog pristupa društvene zaštite, koji je u stanju bolje identificirati djecu izloženu različitim rizicima, te pružiti adekvatan odgovor kroz postojeće socijalne usluge.

Referalni sistem objedinjuje sve pružaoce usluga na lokalnom nivou koji mogu osigurati pružanje usluga djeci i njihovim porodicama (vladine i nevladine), te nudi obrasce koji se koriste za dokumentiranje i monitoring zajedničkog rada, razmjenu informacija među institucijama i sektorima, te individualne planove rada za svako dijete.

Model podrazumijeva pravovremenu i kontinuiranu razmjenu informacija i saradnju između sektora i institucija, kao i utvrđivanje dodirnih tačaka u procesu pružanja usluga, kako bi se djetetu i njegovoj porodici pružila systemska podrška, kroz uključivanje svih raspoloživih resursa. Preporučuje se i potpisivanje Protokola između institucija jer se na taj način utvrđuju zvanične linije saradnje i referala. Vrijednost Protokola o referalu je u činjenici da se njime utvrđuje zajedničko razumijevanje linija referala i načina na koji relevantni akteri komuniciraju u slučajevima kada je referal potreban. U prilogu su predstavljeni primjeri referalnog mehanizma i individualnog plana rada sa djetetom i porodicom.

PRILOZI

---

1. Index za inkluziju – Okvir za procjenu škole: dimenzije i oblasti
2. “Ciklus aktivnosti” ili “Ciklus rješavanja problema” – Alat za analiziranje i razumijevanje situacije u kojoj se djeca nalaze te za prepoznavanje eventualnih prepreka za učešće.
3. Rijeka života – Alat koji nastavnici mogu koristiti u razvijanju zajedničke vizije inkluzivnog obrazovanja sa roditeljima/starateljima, drugim nastavnicima i širom zajednicom.
4. Obrazac za uspostavu referala – Alat za uspostavljanje saradnje sa zajednicom, i svim relevantnim institucijama u cilju kontinuiranog praćenja razvoja djeteta.
5. Primjeri procjena i samoprocjena koji se koriste u školama

Primjer 1. – Upitnika za odrasle – Pokazatelj inkluzivnosti škole

Primjer 2. – Područje vrednovanja – Praćenje napredovanja učenika

Primjer 3. – Obrazac za samovrednovanje odgojno- obrazovnog rada učitelja/ica.

PRILOG 1

Index za inkluziju – Okvir za procjenu škole: dimenzije i oblasti

OBLAST VREDNOVANJA	KRITERIJI	INDIKATORI	NAČIN NA KOJI ĆE SE VRŠITI VREDNOVANJE	
Stvaranje inkluzivne kulture	Izgradnja zajednice na demokratskim principima	1.	Sva su djeca jednako prihvaćena i uvažena – Škola njeguje različitost i eksplicitno zabranjuje bilo kakvu vrstu diskriminacije	Časovi odjeljenske zajednice, zapisnici sa sastanaka Savjeta učenika, rad u proširenim aktivnostima škole, radionice, potpisani protokoli, pravilnici
		2.	Vršnjačka podrška i pomoć – Škola ima mjere i procedure za mirno rješavanje konflikta	
		3.	Zaposleni u školi imaju dobru saradnju koja se zasniva na principima tolerancije, uvažavanja, poštovanja i demokratičnosti	Zapisnici sa Nastavničkih i odjeljenjskih vijeća, Roditeljski sastanci, zapisnici sa sastanaka Savjeta roditelja, radionice
		4.	Roditelji su prihvaćeni kao saradnici, tj. kao roditelj-partner	
		5.	Ostvarena je dobra saradnja i podrška od strane lokalne zajednice – Roditelji i predstavnici društvene zajednice uključeni su u sve važnije dimenzije života škole	Zapisnici, fotografije, novinski članci, objave na web-stranici škole, sastanci
	Uspostavljanje inkluzivnih vrijednosti	1.	Svi zaposleni u školi kao i roditelji su na istom putu, a to je put inkluzije – Inkluzivno obrazovanje je jedan od zadataka u svakom predmetu	Planovi i programi rada, Spiskovi učesnika, fotografije sa seminara i edukacija, izvještaji primijenjenih metoda sa seminara, radionice, vanškolske aktivnosti
		2.	Učenik ima centralno mjesto i sve je njemu podređeno i prilagođen	
		3.	Očekivanja od svih učenika su u skladu sa njihovim mogućnostima i potencijalima	
		4.	Zaposleni u školi teže ka tome da uklone prepreke i barijere za postizanje što boljih rezultata u radu učenika	
		5.	Nastavno i školsko osoblje ulažu napore u eliminiranju svih oblika diskriminacije	

Kreiranje inkluzivne politike	Stvaranje škole za sve one koji žele boraviti u njoj	1.	Jedan od načina promocije i marketinga škole je "Škola za sve"	Objave na web-stranici škole, novinarska sekcija, portali
		2.	Zapošljavanje i unapređivanje (stručno usavršavanje) školskog osoblja funkcionira po principu pravednosti i jednakosti	Zapisnici
		3.	Škola i prostor oko škole su pristupačni za sve, nema tehničkih barijera – Zadovoljavanje tehnoloških, prostornih i drugih uvjeta za izvođenje nastave	Fotografije, projekti
		4.	Novopristigli učenici imaju osjećaj dobrodošlice i prihvaćenosti	Radionice
	Uspostavljanje inkluzivnih vrijednosti	1.	Inkluzivna politika je prioritet u Razvojnom planiranju škole	Razvojni plan škole
		2.	Kontinuirano stručno usavršavanje zaposlenih, radi pružanja adekvatne podrške učenicima – Učešća u stručno istraživačkom radu na području inkluzije	Fotografije sa seminara, spiskovi učesnika, zapisnici, edukacije, individualno stručno usavršavanje
		3.	U školi postoje inkluzivni programi koji doprinose podršci učenika – Škola ima odgovarajući prostor, literaturu i tehnologiju koja se koristi za provođenje inkluzije	Plan i program rada za učenike sa posebnim potrebama
		4.	Postoji program za smanjenje svih oblika vršnjačkog nasilja kao i smanjenje izostajanja sa nastave	Program rada tima za zaštitu djece od svih oblika nasilja
		5.	Ukloniti sve barijere i smetnje u ostvarivanju što boljih rezultata – Rezultati se prate, saopćavaju i vrše se poređenja sa prethodnim periodima.	Izveštaji, fotografije, zapisnici
	Razvijanje inkluzivne prakse	Organizacija i prilagođavanje nastavnog procesa	1.	Prostor za rad i učenje prilagođen je za sve i funkcionira na demokratskim principima i uzajamnom poštovanju, u školi vlada atmosfera sigurnosti
2.			Nastava počiva na kolektivnom radu i saradnji kao i podršci te na taj način se potiče aktivnost svih učenika, poštuje se odgovornost, pravednost, solidarnost i uvažavanje ličnosti	Radionice, planovi, zapisnici, fotografije, izvještaji
3.			Kontinuirano se prati postignuća učenika putem nastavnih i vannastavnih aktivnosti	
4.			Postoji kontinuirana saradnja između nastavnika u planiranju i procjenjivanju realizacije nastave – U školi postoji visok novo individualne i kolektivne odgovornost za individualni i kolektivni rad	
5.			Vanškolske aktivnosti dostupne su za svu djecu – Inkluzivno obrazovanje je jedan od zahtjeva vannastavnih aktivnosti	
6.			Asistenti u nastavi doprinose učeničkim postignućima u odgojno-obrazovnom procesu – Postoji visok nivo motivacije za postignuće ciljeva i zadataka	
Korištenje postojećih kapaciteta i resursa		1.	Kontinuirana saradnja i konsultacije sa stručnim saradnicima škole	
		2.	U zajednici postoje resursi koji su poznati i mogu se koristiti – Svi resursi su svima dostupni pod istim uvjetima	
		3.	Sva nastavna sredstva su na raspolaganju za sve koji u školi borave	

PRILOG 2

“Ciklus aktivnosti” ili “Ciklus rješavanja problema”

PRILOG 3

Rijeka života

Rijeka predstavlja vaše iskustvo i ono što ste naučili o "inkluziji" u vašoj školi – u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

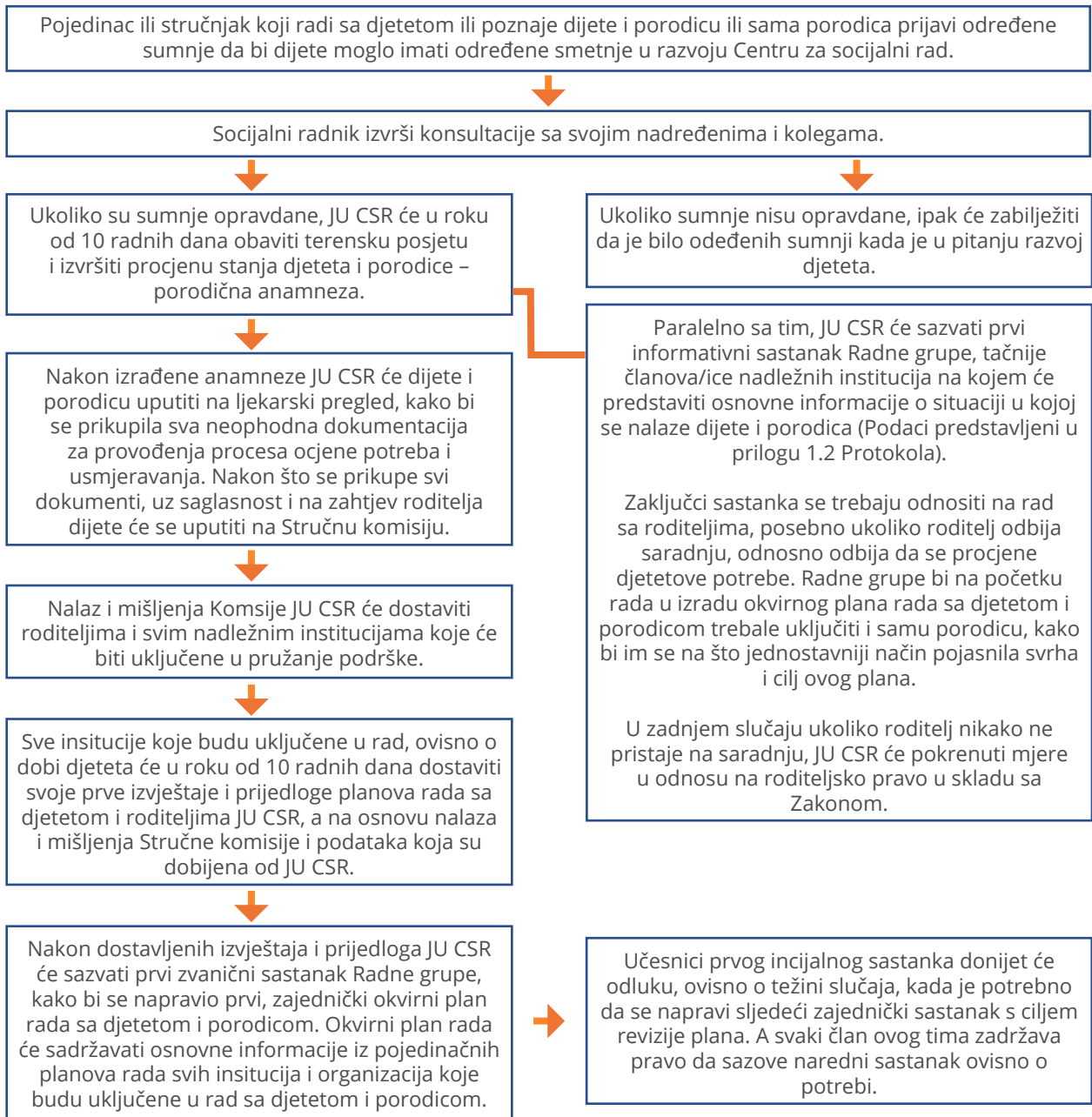
1. Sjedite za stolom sa kolegama/icama, roditeljima / starateljima iz vaše škole.
2. Na papiru na stolu nalazi se nacrtana rijeka. Jedna četvrtina predstavlja prošlost (ono što donosite na edukaciju), dvije četvrtine predstavljaju sadašnjost (gdje smo sada), jedna četvrtina predstavlja budućnost (ono što ćemo naučiti na edukaciji i što se nadamo da ćemo ponijeti sa sobom).
3. Svi učesnici crtaju slike koje predstavljaju njihovo prethodno iskustvo koje se odnosi na "inkluzivno obrazovanje".
4. Svi učesnici će pokazati svoje crteže članovima svoje grupe kako bi se predstavili jedni drugima i upoznali se.
5. Svi učesnici će napisati 3 različita ishoda koja žele postići ili pitanja na koja žele dobiti odgovor u narednom periodu (druga i treća četvrtina).
6. Svi učesnici će navesti 3 stvari koje žele naučiti u narednom periodu i kako bi unaprijedili svoje kapacitete za promoviranje inkluzije (četvrta četvrtina).

Aktivnost Rijeka života pomaže u definiranju zajedničke vizije inkluzivnog obrazovanja.

PRILOG 4

Obrasci za uspostavu referala

OSNOVA ZA POKRETANJE REFERALNOG MODELA

Podaci za identifikaciju (šifra pod kojom će se voditi dijete i porodica koji su predmet okvirnog plana: Šifra predmeta: _____

Ko je ukazao/prijavio sumnju na postojanje problema i kome:

Koje institucije/pojedinci su bili uključeni u prvu fazu, nakon prijave sumnje:

Da li je porodica u prvoj fazi bila spremna/otvorena za saradnju:

Kako su prikazali problem članovi porodice:

INDIVIDUALNI PLAN RADA

Ovaj individualni obrazovni plan je napravljen da pruži podršku potrebama Vaše porodice i razvoju Vašeg djeteta.

Može se primjenjivati i kod kuće i u djetetovoj ustanovi za brigu u ranom djetinstvu. Važan je naš zajednički rad.

Ovo je radni dokument koji se množe mijenjati, a treba pomoći da se naše usluge fokusiraju na vašu porodicu te na dodatnu pomoć i podršku Vašem djetetu kroz idućih nekoliko mjeseci.

Posebni ciljevi ovdje identificirani za Vaše dijete samo su malen dio sveukupnog razvoja vašeg djeteta.

IME I PR4EZIME (INICIJALI):

DATUM ROĐENJA:

PORODICA:¹

ADRESA:

TELEFON:

Ovaj individualni plan utemeljen je na podacima iz procjene koje su izvršene u _____(mjesec i godina nalaza Komisije), a stručni tim je sa njim upoznat datuma _____.

Članovi stručnog tima koji rade sa djetetom (sa vlastoručnim potpisom).

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Prilog ovom individualnom planu rada je okvirni zajednički plan rada stručnjaka koji će pružati usluge za djecu, gdje je detaljnije navedeno koji pristup i metode u radu će koristiti svaki od njih. Takođe, u prilogu je pojedinačni plan rada svakog od stručnjaka.

Potpis roditelja/staratelja

_____

---

1 Da li je porodica kompletna, koliko članova ima i sl.

B.1.6 Nastavnici mijenjaju raspored sjedenja učenika u učionici da bi se poboljšala saradnja između učenika s boljim školskim uspjehom i učenika koji postižu lošiji školski uspjeh	1	2	3	4
B.1.7 Sva djeca osnovnoškolskog uzrasta u vašem okruženju pohađaju osnovnu školu	1	2	3	4
B.2.1 Škola pomaže učenicima sa poteškoćama u razvoju u nastavi.	1	2	3	4
B.2.2 Učenici imaju priliku da vode nastavni proces, npr. da pripreme neku temu i da je objasne ostalim učenicima.	1	2	3	4
B.2.3 Učenicima je osigurana dodatna pomoć pri učenju i učestvovanju u nastavi	1	2	3	4
B.2.4 Svi učenici znaju kome se mogu obratiti za pomoć u školi kada imaju poteškoće sa učenjem	1	2	3	4
B.2.5 Učenici pomažu nastavnicima u školi	1	2	3	4
B.2.6 Svi učenici znaju kome se trebaju obratiti u školi za pomoć, ako su doživjeli neki oblik nasilja	1	2	3	4
DIMENZIJA C Promoviranje inkluzivne prakse				
C.1.1 Učenici imaju priliku na časovima raditi u parovima, grupama i samostalno	1	2	3	4
C.1.2 Tokom časova učenici mogu praviti na sebi svojstven način (npr. koristiti svoj jezik, crteže, audiozapise i sl.)	1	2	3	4
C.1.3 Učenici u razredu imaju priliku sarađivati s učenicima koji se razlikuju po porijeklu, sposobnostima, spolu i sl.	1	2	3	4
C.1.4 Učenici su uključeni u međusobno ocjenjivanje	1	2	3	4
C.1.5 Prilikom ocjenjivanja učenika nastavnici uzimaju u obzir sposobnosti, interesiranja i znanja učenika	1	2	3	4
C.1.6 Učenici su uključeni u donošenje pravila ponašanja u školi	1	2	3	4
C.1.7 Domaće su zadaće primjerene sposobnostima i mogućnostima učenika	1	2	3	4
C.1.8 Osiguran je poseban (školski) prevoz do škole za učenike koji stanuju daleko od škole, kao i za učenike koji imaju ograničenu pokretljivost	1	2	3	4
C.1.9 Svi učenici s boljim školskim uspjehom podučavaju učenike koji postižu lošiji školski uspjeh	1	2	3	4
C.2.2 Na časovima učenici imaju priliku da koriste kasetofon, računare, televiziju i video u savladavanju nastavnih sadržaja	1	2	3	4
C.2.3 U školskoj biblioteci dozvoljen je izbor knjiga i udžbenika za sve učenike	1	2	3	4
C.2.4 Predstavnici različitih institucija, kao što je policija, dom zdravlja, centar za socijalni rad i humanitarne organizacije, uključuju se aktivnosti u školi	1	2	3	4
	1	2	3	4

Navedite preporuke za poboljšanje kvaliteta obrazovanja:

1. _____
2. _____
3. _____

Primjer 2. – Естес: „Ништа није тако неједнако и неправедно као једнак приступ неједнаким“

**ЗАПИСНИК
о успјешности у раду наставника**

наставник

струка

године радног и.

лиценца /год/

1. Методичка креативност у ученју и поучавању (кориштенје поступака за оптимално постављање васпитно- образовних резултата)

ПОКАЗАТЕЉИ УСПЈЕШНОСТИ (КОМПЕТЕНЦИЈЕ)	УЧЕСТАЛОСТ		
	вч	п	не
1. Ступа у интеракцију са сваким учесником и потиче код ученика свијест о себи	*	*	*
2. Показује интерес и поштовање према ономе што сваки ученик ради	*	*	*
3. Препознаје код сваког ученика јаке стране, његове особине и како он напредује у раду	*	*	*
4. Усклађује стратегије поучавања и своја очекивања са развојним могућностима сваког ученика (особине личности, темперамент, стил ученја)	*	*	*
5. Даје прилику ученицима да раде сами, у пару, групи	*	*	*
6. Осмишљава активности између којих дјеца могу изабрати према својим способностима и склоностима	*	*	*
7. Користи различите стратегије и помагала да би задовољило различите стилове учења (нпр. плакати, видео, музичке и текстуалне траке, манипулативне материјале од којих се нешто израђује, и сл.)	*	*	*
8. Прилагођава наставу и материјале потребама и интересовањима ученика	*	*	*
9. Организира додатне активности и материјале за рад оне дјеце која прије заврше одређене задатке	*	*	*
10. Даје ученицима да раде заједно и да буду организовани у рјешавању одређених проблема да би остварили неки заједнички циљ	*	*	*
11. Јасно изражава своја очекивања и дефинише одређене улоге у групном раду (кооперативно ученје)	*	*	*
12. Излаже по учионици разне матерјале који регулишу сарадњу ученика-правила рада у групи и сл- као и пројекте групног рада.	*	*	*
13. Подстиче ученике да размишљају, закључују, посматрају питања, експериментишу.	*	*	*
14. Подстиче развој говора и писмености ученика	*	*	*
15. Подстиче развој моторичких активности	*	*	*
16. Користи различита искуства ученика која стичу изван учионице како би потакао смислено учење	*	*	*
17. Поставља отворена питања	*	*	*
18. Даје ученицима различите прилике да нешто представе- презентирају цијелој групи, да подјеле сазнања, креације и достигнућа са групом	*	*	*
19. Нуди матерјале који потичу на рјешавање различитих проблема	*	*	*

20. Подстиче дебате међу ученицима кроз расправе о контраверзним питањима	*	*	*
21. Континуирано мотивише ученике (Користи разне вјежбе и игре, анегдоте, шале, загонетке и сл. за подизање енергије, разгибавање менталног и физичког склопа и мотивисање за рад-учење како на почетку часа тако и приликом прелазка са једне на другу активност	*	*	*
22. Осигурава равнотежу између мирних и динамичних активности током часа	*	*	*
*			
УКУПНО број звјездица			

2. Примјенјивање савремених облика и метода рада подучавању и кориштење савремених извора знања

ПОКАЗАТЕЉИ УСПЈЕШНОСТИ (компетенције)	УСПЈЕШНОСТ		
	вч	п	не
1. Бира и примјењује оне облике рада који су најрационалнији и најпродуктивнији за остваривање постављеног наставног циља и исхода учења у складу са наставним садржајем и развојним способностима и могућностима ученика	*	*	*
2. Правовремено осмисли и изврши дидактичко-методичку припрему за сваки час	*	*	*
3. Бира и комбинује одговарајућу могућност за обраду, понављање и систематизацију одређених наставних садржаја	*	*	*
4. Уводи у рад и користи готове материјале и наставна средства која су развојно примјерена	*	*	*
5. Самостално израђује и користи развојно примјерене материјале и наставна средства	*	*	*
6. Подстиче експериментирање и истраживање разним материјалима који могу имати више намјена	*	*	*
7. Нуди адекватне материјале који мотивирају ученике на самостално истраживање и учење (нпр. ријечници, енциклопедије, часописе, интернет странице и др.)	*	*	*
8. Налази и предлаже нове могућности извора едукативних материјала, оно што има у локалној заједници и ближем окружењу (библиотеке, музеји, галерије, позоришта, клубови, творнице, занатске радионице и сл.)	*	*	*
9. Прави сам или са ученицима различите едукативне „индивидуализиране„ материјале	*	*	*
10. Прилагођава радни простор замишљеној- планираној концепцији наставе	*	*	*
11. Укључује ученике у планирање и припремање наставе , избор метода, начина учења и облика рада, као у припрему и /или изради материјала и наставних средстава.	*	*	*
12. Препознаје ученичке интересе, склоности и могућности и око тога гради и прилагођава активности на часу	*	*	*
13. Поставља ученике у активну позицију у процесу учења (трагање, откривање, експериментисање...)	*	*	*
14. Примјењује кооперативне методе учења	*	*	*
15. Често даје повратну информацију (поткрепљење учењу) о успјешности у раду и учењу	*	*	*
*			
УКУПНО број звјездица			

3. Постизање запажених rezultata у васпитно- образовном раду

ПОКАЗАТЕЉИ УСПЈЕШНОСТИ (компетенције)	Успјешност		
	вч	п	не
1. Континуирано прати и на различите начине провјерава (усмено, писмено, задацима објективног типа, задацима РНТ, тестовима, скалерима знања, ставове, учешће у активностима и напредовање ученика)	*	*	*
2. Служи се методама процјењивања и оцјењивања које су свеобухватне и укључују ниже и више разине Блумове таксономије (ниже: памћење, разумјевање; више: анализа, синтеза, евалуација)	*	*	*
3. Води досије ученика (ствара портфолије)- Скупља информације, како би боље упознао ученике, (анегдодтске забиљешке, листе провјере, разговори са учеником...) које се односе на то како проводе своје слободно вријеме, како раде са материјалима, како се служе језицима, које вјештине су развили, како рјешавају проблеме и сл.	*	*	*
4. Траже од ученика да конструктивно коментаришу процјењују и оцјењују свој рад и рад друге дјече	*	*	*
5. Подстиче ученике да доносе и аргуменују своје одлуке	*	*	*
6. Укључује ученике да активно учествују у утврђивању критерија оцјењивања (евалуације) и упознаје их унапред са конкретним критеријима за вредновање и оцјењивање	*	*	*
7. Користи листе за самопроцјену rezultata рада	*	*	*
8. Интегрира оцјењивање у уобичајне процесе подучавања и рада на часу	*	*	*
9. Укључује ученике па и родитеља у планирање и процјењивање васпитно образовног плана рада појединих ученика	*	*	*
10. Планира напредовање и праћење напредовања ученика појединачно, а посебно ученика са посебним потребама и надарених ученика	*	*	*
11. Модифицира планове према динамици групе, неочекиваним промјенама у околини, распореду и сл.	*	*	*
12. Планира и модифицира планове рада за дјечу са посебним потребама	*	*	*
13. Са родитељима и/или одјељенским старјешинама, утврђује снаге и интересовања сваког ученика (посебно дјече са посебним потребама) и на основу тога награђује и планира даљи рад.	*	*	*
14. Прати напредовање ученика и о томе води забиљешке и/ или евидентне листе, или инструменте за препознавање стварних компетенција ученика, а нарочито ученика са посебним потребама и даровитих. Размјењује сазнања о томе са другим наставницима, родитељима конкретног ученика и одјељенским старјешинама (Забилјешке треба да садрже само чињенице-шта дјете зна, може и умије боље у односу на раније, а никако не квалификације и етикетирање)	*	*	*
15. Планира заједно са ученицима па и родитељима активности секција	*	*	*
16. Прилагођава интересима и способностима ученика садржаје и динамику рада секција	*	*	*
17. Укључује у рад секција ученике према интересима и личним изборима, а тим и ученике са посебним потребама	*	*	*
18. Учествује на смотрима, такмичењима и презентацијама rezultata рада секције (ВЧ=сваке године; понекада=бар једном у 4 године; никад=нема учешћа)	*	*	*
19. Резултати са такмичења: (свако прво мјесто =3, друго=2, треће=1 бод) (Уписати све нивое и резултате такмичења)	*	*	*
*			
УКУПНО број звјездица			

4. Оспособљавање ученика за самостално учење

ПОКАЗАТЕЉИ УСПЈЕШНОСТИ (компетенције)	Успјешност		
	ВЧ	П	НЕ
1. Даје ученицима могућност да раде индивидуално и заједно	*	*	*
2. Упућује ученике како се учи (практично учи их методама и техникама учења)	*	*	*
3. Јасно дефинише одређене улоге појединца и групе у процесу учења, као и своја очекивања	*	*	*
4. Јасно одређује циљ и очекиване исходе учења и и томе прилагођава стратегију учења	*	*	*
5. Врши сазнајну и психолошку припрему за учење- мотивише	*	*	*
6. Прави план учења конкретног предмета- кораци (етапе), начини...	*	*	*
7. Повезује и користи знања из различитих предмета и области не указује на могућност практичне примјене (принцип животности знања)	*	*	*
8. Ослања и повезује непознато са познатим (индукативни пут)	*	*	*
9.Укључује ученике у креирање и развој наставничке стратегије	*	*	*
10.Организује вјежбе учења (Организује мјесто и простор за учење, метода читања, како се служи књигом, прављење забиљешки, олакшице при учењу,...)	*	*	*
*			
УКУПНО број звјездица			

5. Поштивање и имплементација права дјетета

ПОКАЗАТЕЉИ УСПЈЕШНОСТИ (компетенције)	Успјешност		
	ВЧ	П	НЕ
1. Користи ријечи и поступке који указују на поштовање према сваком ученику	*	*	*
2. Говори на пријатан и љубазан начин- нормалним тоном	*	*	*
3. Обраћа се сваком ученику именом и успјешно успоставља како вербалну и невербалну комуникацију	*	*	*
4. Упознаје ученике са њиховим правима и одговорностима у школи	*	*	*
5. Подржава, штити и имплементира права дјетета	*	*	*
6. Заједно са ученицима успоставља и примјењује јасна правила понашања и поучава ученика о посљедицама понашања изван правила	*	*	*
7. Поштује и штити личне интересе као и приватност сваког дјетета	*	*	*
8. Обраћа се сваком ученику на исти начин (именом)- никад погрдним именом	*	*	*
9.Омогућује дјеци да кажу и аргументују своја мишљења и уваже аргументована мишљења	*	*	*
10.По потреби критикује појаве а не дилеме	*	*	*
11. Користи уговорени знак за успостављање тишине и скретања пажње свих ученика	*	*	*

12. Води рачуна о безбједном и сигурном окружењу за ученике	*	*	*
13. Заступа стварање културе прихватања различитости и инклузије	*	*	*
14. Помаже дјечи да препознају и позитивно реагују на дискриминацију	*	*	*
15. Указује на позитивне вриједности различитости међу ученицима	*	*	*
16. Ради тако да сваком дјетету пружи прилику да се осјећа успјешним	*	*	*
17. Једнако се односи према сваком ученику (нема фаворита и миљеника)	*	*	*
18. Планира игру и друге активности које ученицима помажу у развијању демократских вјештина (уважавање различитости, уважавање различитих идеја, заједничко рјешавање проблема, ненасилно рјешавање сукоба и сл.)	*	*	*
*			
УКУПНО број звјездица			

6. Брига за здраву околину

ПОКАЗАТЕЉИ УСПЈЕШНОСТИ (компетенције)	Успјешност		
	вч	п	не
1. Води рачуна о очекивању уредности и естетском изгледу учионице као и других радних простора	*	*	*
2. Води рачуна о функционалности, естетском изгледу, језичкој исправности, оригиналности и сл. изложених урадака ученика у учионици и холовима школе	*	*	*
3. Поучава ученике и упорно ради на стварању еколошких навика (уређивање радног простора, унапређивање и заштита животне средине)	*	*	*
*			
УКУПНО број звјездица			

7. Сарадња са родитељима

ПОКАЗАТЕЉИ УСПЈЕШНОСТИ (компетенције)	Успјешност		
	вч	п	не
1. Организује одјељенске родитељске састанке и упознаје родитеље са циљевима школе, правилима понашања, критеријима оцјењивања, меродологијом и организацијом рада школе, те програмима рада одјељенског старјешине и сл.)	*	*	*
2. Води индивидуалне разговоре са родитељима на којим разговара о напретку њихове дјеце, постигнућима, проблемима као и очекивањима, те бригама и потребама родитеља	*	*	*
3. Писмено користећи (биљежнице или писма) и/или телефонски комуницирати са родитељима о постигнућима и промјенама у напредовању њихове дјеце	*	*	*
4. Даје родитељима на увид портфолије у којима чува забиљешке, радове и кључне податке о раду и напредовању њиховог дјетета	*	*	*
5. Подстиче размишљање на активан однос према школи (да учествује у организацији излета, екскурзија, спортских догађаја, посјета, представа, приредби, учешће у предавањима из своје струке, у разумјевању искуства и сл.)	*	*	*

6. Размјењује информације о развоју и учењу дјетета које родитељи могу примјенити код куће	*	*	*
7. Организира интерактивне радионице на којима даје моделе за рјешавање одређених проблема	*	*	*
8. Упућује родитеље како могу проширити и допунити активности које се одвијају у одјељењу (гдје могу наћи одређену стручну помоћ и литературу)	*	*	*
*			
УКУПНО број звјездица			

8. Сарадња са представницима и институцијама локалне заједнице

ПОКАЗАТЕЉИ УСПЈЕШНОСТИ (компетенције)	Успјешност		
	вч	п	не
1. Одржава контакте са важним институцијама како би помогла родитељима у осигурању квалитетних услова живота, раст и развој ученика (општина, полиција, Дом здравља, Центар за социјални рад, старјешине и сл.)	*	*	*
2. Користи различите изворе знања и ван школе (посјете културно-умјетничким институцијама: позориште, библиотека, музеј, галерија,...; посјета привредним субјектима, посјета природним ресурсима и сл.)	*	*	*
*			
УКУПНО број звјездица			

Скраћенице:

ВЧ=веома често (више од 51% часа)

П=повремено

НЕ=није евидентирано

ВУ= веома успјешно

У= успјешно

МУ=мање успјешно

Primjer 3. – Obrasca za samovrednovanje odgojno-obrazovnog rada učitelja/ica

1. PLANIRANJE	5	4	3	2
Redovno se pripremam za nastavu te imam pripreve za svaki nastavni sat usklađene s obrazovnim postignućima iz NPP				
Redovno se pripremam za dopunsku nastavu koja je usklađena individualnim potrebama učenika				
Redovno se pripremam za dodatnu nastavu te imam razrađen godišnji plan i program rada dodatne nastave				
Redovno se pripremam za izvannastavne aktivnosti te imam razrađen godišnji plan i program rada izvannastavnih aktivnosti				
Nastavu organiziram u skladu individualnim potrebama učenika				
Postavljam jasne i ostvarive ciljeve				
Planiram aktivnosti koje zadovoljavaju interese i potrebe svih učenika				
Planiram različite oblike rada i strategije				
2. NASTAVA	5	4	3	2
Dobro poznajem predmete koje predajem				
Organiziram smislene aktivnosti koje odgovaraju postavljenim ciljevima				
Poznajem sposobnosti svojih učenika				
Motiviram učenike različitim aktivnostima				
U radu često koristim nastavne materijale i didaktička sredstva				
Koristim odgovarajuće tehnike postavljanja pitanja učenicima te pružam učenicima mogućnost odgovaranja na pitanja i postavljana pitanja				
Potičem učenike na razmišljanje i logičko zaključivanje				
Stvaram uvjete za aktivan rad svih učenika				
Omogućujem učenicima skupni rad i rad u paru				
Poznajem i poštujem oblike učenja svakog učenika				
Dajem učenicima jasne i razumljive upute za rad				
Upućujem učenike u korištenje dodatne literature				
Prilikom organiziranja aktivnosti poštujem individualne i skupne potrebe i predznanja učenika				
Ostvarujem postavljene ciljeve				
Redovno realiziram sate dopunske i dodatne nastave te izvannastavne aktivnosti				

3. ORGANIZACIJA RADA U UČIONICI	5	4	3	2
Pratim sva aktivnosti u učionici				
Stvaram pozitivno ozračje za rad svih učenika				
Na odgovarajući način rješavam probleme u razredu				
Prema svim učenicima se odnosim jednako				
Uspješno koristim različite izvore znanja				
Uspješno realiziram sve aktivnosti (projekti, radionice, izleti...)				
Vodim preciznu i odgovarajuću evidenciju o svim učenicima				
Održavam pažnju svih učenika tokom sata				

4. OCJENJIVANJE	5	4	3	2
Upoznajem učenike sa pravilnikom i načinom ocjenjivanja				
Motiviram učenike da vode svoj portfolio kao sredstvo akumulacije, organizacije i evaluacije svog rad i postignuća				
Koristim diferencirane testove				
Redovno pratim napredovanje svakog učenika				
Učenike pravovremeno obavještavam o postignućima				
Vodim preciznu evidenciju o postignućima svih učenika				
Na osnovu postignutih rezultata učenika i mišljenja učenika o svojim postignućima (portfolio) preuzimam odgovarajuće korake u cilju poboljšavanja nastave i učenja				

5. SARADNJA	5	4	3	2
Potičem učenike da se međusobno uvažavaju				
Uspješno komuniciram i održavam dobre odnose sa:				
Učenicima				
Kolegama				
ostalim djelatnicima				
Roditeljima				
Nudim podršku i savjete drugima (kolegama, roditeljima, studentima, stručnoj službi...)				
Prihvaćam podršku i savjete drugih (ravnateljice, kolega, stručnih suradnika, roditelja...)				
Dobra sam suradnica u timskom radu				
Posjedujem sposobnost empatije				

6. PROFESIONALIZAM	5	4	3	2
Na posao dolazim na vrijeme				
Izražavam se jasno i precizno				
Pouzdana sam				
Imam osobni plan profesionalnog razvoja				
Svoj rad i napredak pratim u svom portfoliju				
Učestvujem u aktivnostima profesionalnog razvoja škole				
Posjedujem samokontrolu i zrelost u ophođenju s učenicima				
Uredno vodim dokumentaciju				
Poštujem etički kodeks profesije				
Posjedujem sposobnost empatije				

Potpis nastavnika

LITERATURA

---

1. Booth, T. and Ainscow, M. (2002) Index for Inclusion: developing learning and participation in schools, Bristol, CSI
2. European Agency for Development in Special Needs Education (2012), Teacher education for inclusion Profile of Inclusive Teachers, Brussels
3. International Step by Step Association (2005), ISSA Pedagogical Standards for Preschool and Primary Grades, Hungary: International Step by Step Association
4. International Step by Step Association (2011), Kompetentni odgajatelji 21. Stoljeća - ISSA-INA definicija kvalitetne pedagoške prakse, Hungary: International Step by Step Association
5. My right (2017), Smjernice djelovanja u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih nacija, Sarajevo
6. UNESCO (1990), World Declaration on Education for All and Framework for Action to Meet Basic Learning Needs, International Consultative Forum on Education for All, Paris
7. UNESCO (2009) Policy Guidelines on Inclusion in Education, Paris
8. UNESCO, UNICEF, HSCR (2000) International Consultative Forum on Education for All, Paris UNESCO Publishing
9. UNICEF (2015) TOT Modules on Inclusive Education Introductory Booklet, Zurich
10. UNITED NATIONS (2008), Convention on the Rights of Persons with Disabilities, New York

